

Janusz Gierszewski

ORCID: 0000-0002-8420-7900

Policja w systemie zapobiegania przemocy w rodzinie

SŁOWA KLUCZOWE:

*Policja, przemoc w rodzinie, system zapobiegania przemocy,
Niebieska Karta, prawa człowieka*

Wprowadzenie

Przemoc w rodzinie jest problemem społecznym, który występuje w rodzinach niezależnie od ich statusu i miejsca zamieszkania. Udzielenie efektywnej pomocy osobom pokrzywdzonym wymaga systemowego podejścia w rozpoznaniu problemu tj. przeprowadzenia analizy kontekstów związanych z przemocą w rodzinie. Problem ten w ostatnich latach stał się przedmiotem zainteresowań wielu ośrodków naukowych oraz instytucji, które zajmują się tym problemem. Fenomen przemocy w rodzinie budzi różne emocje i jest przedmiotem ożywionych dyskusji nie tylko w środowisku pedagogów, prawników czy politologów. Przemoc pojawia się również w kontekście innych zjawisk o charakterze patologii społecznej, np. alkoholizmu, narkomanii, przestępczości. Stąd uwidacznia się potrzeba głębszej refleksji nad określeniem roli istotnych instytucji w tym systemie. Wybór tematu został wyznaczony względami badawczymi oraz praktycznymi, a dokładniej – społecznymi. Podjęte badania mają pomóc odpowiedzieć m.in. na pytanie, jaką rolę w systemie zapobiegania przemocy w rodzinie odgrywa Policja. Celem pracy jest zatem m.in. określenie jej roli w tym systemie. Złożoność podejmowanych w pracy problemów nadała jej charakter interdyscyplinarny, co dokumentują przyjęte założenia teoretyczne i wybór podejścia ilościowego, które

umożliwiło konceptualizację i organizację całego procesu badawczego. Decydując się na zastosowanie strategii ilościowej, opartej na metodologii pozytywistycznej, założono istnienie świata obiektywnego, który można poddać pomiarowi i szukano zależności przyczynowo skutkowych, by móc określić rolę Policji w systemie zapobiegania przemocy w rodzinie. W projekcie badawczym, wykorzystanym dla celów badań dla określenia przyjętego paradygmatu badawczego, właściwego dla światopoglądu pragmatycznego¹ było przyjęcie w części teoretycznej metody krytycznej analizy piśmiennictwa, co ukierunkowało wybór strategii badawczej części empirycznej, która przybrała charakter ilościowy (metoda sondażu diagnostycznego, technika ankietowania).

Biorąc pod uwagę charakter badań, celowo zrezygnowano z formułowania hipotez, ze względu na brak przesłanek teoretycznych i empirycznych do konstruowania konkretnych i ukierunkowanych hipotez badawczych (brak badań nad określeniem roli Policji w systemie zapobiegania przemocy w rodzinie).

Rodzina i dom rodzinny kojarzyć się powinny z bezpieczeństwem. Dysonansem poznawczym jest zjawisko przemocy w rodzinie, które stanowi poważny problem społeczny. Z diagnoz ministerstwa rodziny, pracy i polityki społecznej wynika, że ok. 36% osób w ciągu swojego życia osobiście doświadczyło co najmniej jednej z form przemocy od członka rodziny².

Przemoc w rodzinie wiąże się z określonym działaniem fizycznym i psychicznym lub zaniechaniem polegającym np. na ograniczaniu środków na egzystencję, które naruszają prawa człowieka. Bezpieczeństwo w rodzinie w ujęciu negatywnym oznacza brak zagrożenia określonych wartości takich jak: zdrowie, życie, wolność czy utrata dóbr materialnych i niematerialnych. Zgodnie z art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (dalej UPPR)³ – przemoc w rodzinie to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste, takie jak: niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne

¹ J. Creswell, *Projektowanie badań naukowych*, Kraków 2013, s. 36–41.

² https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/wyniki_badan_13.11.07.pdf (dostęp: 23.03.2018).

³ Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie uchwalona 29 lipca 2005 r. (Dz. U. z 2005 r., Nr 180, poz. 1493), weszła w życie po dwóch miesiącach, tj. we wrześniu 2005 r. z wyjątkiem art. 6 ust. 4 i 5, który wszedł w życie 1 stycznia 2006 r.

u osób dotkniętych przemocą. Z kolei zgodnie z art. 3 Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, przemoc domowa oznacza: „wszelkie akty przemocy fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej zdarzające się w rodzinie lub gospodarstwie domowym, lub między byłymi, lub obecnymi małżonkami, lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą lub dzielili miejsce zamieszkania, czy nie.”⁴ Art. 3 pkt b wymienia cztery formy przemocy domowej: fizyczną, psychologiczną, seksualną i ekonomiczną. Podział ten ma swoje uzasadnienie w rozróżnieniu metody postępowania sprawcy przemocy. Negatywny odbiór i reakcja na formy przemocy zmienia się wraz ze stopniem społecznej wrażliwości. Analiza treści przywołanych artykułów wskazuje, że przemoc w rodzinie może wywoływać również inne skutki, niewymienione w tych definicjach. Zachowania przemocowe mają szeroki oddźwięk społeczny. Budują też obawę osób pokrzywdzonych przed stygmatyzacją i jej skutkami.

Przemoc w rodzinie, inaczej nazywana przemocą domową (ang. *domestic violence, family violence*) występuje we wszystkich grupach społecznych, niezależnie od sytuacji materialnej czy poziomu wykształcenia. Dlatego też w ostatnich latach problem ten stał się przedmiotem zainteresowań różnych instytucji naukowych, rządowych, samorządowych i organizacji pozarządowych. Z naukowego punktu widzenia pojęcie „przemoc w rodzinie” będzie miało różną treść i przydawać mu się będzie odmienne znaczenie w zależności od tego, z jaką dziedziną nauki mamy do czynienia⁵. Istnieje wiele definicji próbujących określić, czym jest przemoc w rodzinie. Wszystkie jednak podkreślają wagę rodziny dla jednostki i życia i traktują ją jako poważne zagrożenie.

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie stanowi wyzwanie dla różnych instytucji. Można przyjąć, że Policja to służba, która najsilniej kojarzy się z działaniami ochronnymi na rzecz ofiar przemocy w rodzinie, np. z interwencjami domowymi czy wizytami profilaktycznymi. Policjant z racji wykonywanego zawodu jest bardzo często „osobą pierwszego kontaktu”, do której zgłasza się osoba doznająca przemocy w rodzinie. To on często jako pierwszy musi podjąć działania zmierzające do powstrzymania przemocy i zorganizowania pomocy ofierze. Pomocą służy procedura interwencji „Niebieskie Karty” (dalej NK), która umożliwia i wskazuje

⁴ Konwencja Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Stambuł 2011, *Seria traktatów Rady Europy* – Nr 210, s. 4.

⁵ Ukierunkowane badania nad przemocą w rodzinie rozpoczęto w latach 40. XX w., chociaż pierwsze raporty lekarzy o maltretowaniu dzieci pojawiły się w 1929 r. na Kongresie Medycyny Sądowej.

na tryb wykonywania tych zadań. Jest ona narzędziem ułatwiającym rozpoznanie przemocy oraz umożliwia podjęcia działań chroniących ofiary i powstrzymujących sprawców.

Czym jest przemoc w rodzinie?

Przemoc według definicji przyjętej w Słowniku Języka Polskiego PWN jest to „siła przeważająca czyjąś siłę; fizyczna przewaga wykorzystywana do czynów bezprawnych dokonywanych na kimś; narzucona bezprawnie władza, panowanie; czyny bezprawne, dokonywane z użyciem fizycznego przymusu; gwałtu”⁶ Natomiast w literaturze przedmiotu znaleźć można wiele definicji charakteryzujących zjawisko przemocy w rodzinie. I tak według R. Gellesa i M.A. Strausa trudności definicyjne tego zjawiska wynikają stąd, że przemoc jest pojęciem politycznym, a nie klinicznym. Dlatego jego definiowanie będzie się zmieniało wraz ze zmianą sytuacji społecznej rodziny⁷. W Słowniku socjologicznym jest ona zdefiniowana jako: „jeden z głównych, obok groźby środków przymusu, polegający na użyciu siły fizycznej przez jednostkę czy grupę, często wbrew obowiązującemu prawu, w celu zmuszenia jakiejś osoby lub członków grupy do określonego działania czy też uniemożliwienia podjęcia działań lub do zaprzestania wykonania czynności już rozpoczętej; także bezprawne narzucenie władzy”⁸.

I. Pospiszyl nazywa przemocą „wszelkie nieprzypadkowe akty godzące w osobistą wolność jednostki, które przyczyniają się do fizycznej albo psychicznej szkody drugiego człowieka i które wykraczają poza społeczne normy wzajemnych kontaktów międzyludzkich”⁹. T. Hanausek uważał, że „przemocą jest takie oddziaływanie środkami fizycznymi, które uniemożliwiają lub przełamując opór zmuszanego ma albo nie dopuścić do powstania, albo wykonania jego decyzji woli, albo naciskając aktualnie wyrządzoną dolegliwością na jego procesy motywacyjne nastawić te decyzje w pożądanym przez sprawcę kierunku”¹⁰.

Szczególną kategorią przemocy jest przemoc domowa, zwana też przemocą w rodzinie (wewnątrzrodzinną). Z przytoczonych powyżej rozważań można ją zdefiniować jako zamierzone i wykorzystujące przewagę

⁶ M. Szymczak, *Słownik Języka Polskiego PWN*, t. II, Warszawa 1979, s. 986.

⁷ Za: I. Pospiszyl, *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 1984, s. 14.

⁸ K. Olechnicki, K. Załęcki, *Słownik socjologiczny*, wyd. II poprawione, Toruń 1988, s. 167.

⁹ I. Pospiszyl, *Razem przeciw przemocy*, Warszawa 1999, s. 16.

¹⁰ T. Hanausek, *Przemoc jako forma działania przestępnego*, Kraków 1966, s. 65.

sił działanie skierowane przeciw członkowi rodziny, które godzi w prawa człowieka powodując szkody fizyczne i psychiczne. Doświadczają jej nie tylko kobiety, ale także dzieci oraz mężczyźni.

Określenie „przemoc” jest często używane zamiennie z „agresją”. Dla jednych istotnym jest rozróżnianie tych pojęć, a dla innych nie. Termin „agresja” jest pewną predyspozycją, która odnosi się do zachowań mających na celu sprawienie bólu (sobie lub innym) lub uzyskania przewagi nad kimś. Przemoc polega na działaniu (fizycznym lub psychicznym) przeciw drugiej osobie i bywa motywowana złością i gniewem¹¹.

W. Szewczyk definiuje agresję jako „wszelkie działanie (fizyczne lub słowne), którego celem jest wyrządzenie krzywdy fizycznej lub psychicznej – rzeczywistej lub symbolicznej – jakiejś osobie lub czemuś, co ją zastępuje”¹². Z powyższego wynika, że definicje przemocy i agresji mają wiele wspólnych elementów. W literaturze dominują próby rozróżnienia aktu przemocy od aktu agresji. Wskazuje się, że celem agresji jest sprawianie cierpienia, które jest często celem samym w sobie. Natomiast w przypadku stosowania aktów przemocy, celem jest wywarcie określonego wpływu¹³. Potwierdzeniem może być definicja M. Sasala, który określa przemoc w rodzinie jako „zamierzone i wykorzystujące przewagę sił działanie skierowane przeciw członkom rodziny, które narusza prawa i dobra osobiste, powodując cierpienie i szkody”¹⁴. Autor w swojej definicji zwrócił uwagę, że akt ten ma charakter zamierzony i skierowany przeciwko członkom rodziny, a nie wszystkim domownikom.

Z jednej strony nazwa „przemocy w rodzinie” sugeruje zawężenie zjawiska do określonego kręgu osób, których ono dotyczy (sprawców i osób jej doznających, a pozostających w relacjach rodzinnych). Z drugiej jednak strony przemoc domowa właśnie z uwagi na owo zawężenie osób, których dotyczy, zawiera w sobie pewne charakterystyczne cechy. Rodzina wymaga szczególnej ochrony, gdyż odgrywa ogromne znaczenie, zarówno w indywidualnym życiu jednostki, społeczeństwa jak i w życiu narodu.

Definicję legalną przemocy w rodzinie przywołano już we wstępie. Podaje ona katalog otwarty zachowań, wskazując, że jest ona w rozumieniu ustawowym interpretowana szeroko – zarówno w aspekcie fizycznym, jak i psychicznym. Według danych Policji przemoc psychiczna stanowiła w roku 2017 – 46,56% przypadków, fizyczna 36,18%, ekonomiczna 1,13%

¹¹ Por. J. Mazur, *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Warszawa 2002, s. 21.

¹² W. Szewczyk, *Słownik Psychologiczny*, Warszawa 1985, s. 78.

¹³ I. Pospiszyl, *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 1994, s. 11.

¹⁴ H.D. Sasal, *Niebieskie karty*, Warszawa 1998, s. 17.

a seksualna 0,74%¹⁵. Może to wynikać z faktu, że przemoc fizyczna jest stosunkowo łatwa do rozpoznania, aniżeli pozostałe jej formy.

J. Stubbs, D. Powell dodają, że przemocą w rodzinie jest zachowanie naganne (nie zawsze naruszające prawo) podejmowane przez jednego członka rodziny wobec innych¹⁶. Wskazać można cały szereg nagannych zachowań w relacjach rodzinnych, jak np. kłamstwo, zdrada, niełojalność, lekkomyślność, które są zachowaniami nie zawsze penalizowanymi i nie można ich zaliczyć do form przemocy w rodzinie, ponieważ brak im takich cech jak chęć podporządkowania sobie drugiej osoby czy wywołania cierpienia. Stąd wydaje się, że zakres znaczeniowy określenia „przemoc w rodzinie” jest pojęciem mało precyzyjnym i nie zawsze pokrywa się z zakresem pojęcia „przemoc domowa”. Ta ostatnia dotyczy też przemocy osób pozostających w układzie różnych zależności zarówno małżeńskiej jak i partnerskiej, których łączy więź emocjonalna, prawna i miejsce zamieszkania.

Konieczność wprowadzenia krajowej regulacji prawnej dotyczącej przemocy w rodzinie wynikała z wcześniejszych zobowiązań, jakie przyjęła na siebie Polska w ramach członkostwa w Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Radzie Europy. Pierwszym aktem prawnym prawa międzynarodowego o randze konwencji, który wprost odnosi się do przemocy w rodzinie jest Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej¹⁷. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wskazuje, że brak reakcji państwa na przypadki przemocy w rodzinie może być rozpatrywane w kontekście naruszenia prawa do ochrony życia (art. 2), ochrony przed niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem (art. 3) oraz prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8), co jest także przejawem dyskryminacji (art. 14)¹⁸. Wyróżnienie przemocy w rodzinie, spośród innych jej rodzajów, odbywa się przede wszystkim z uwagi na to, przeciwko komu jest ona skierowana¹⁹. W przypadku przemocy w rodzinie jej sprawca kieruje swoje zachowanie do pozostałych członków rodziny, której jest częścią.

¹⁵ Biuro Prewencji KGP, *Informacja dotycząca realizacji przez Policję procedury „Niebieskie Karty” w 2017 r.*, s. 3.

¹⁶ J. Stubbs, D. Powell, *Domestic Violence. Impact of Legal Reform in NSW*, Sydney 1989 r., s. 1. Za: J. People, *Trends and patterns in domestic violence assaults*, „Contemporary Issues in Crime and Justice”, nr 89, s. 2. <http://www.bocsar.nsw.gov.au/Documents/CJB/cjb89.pdf> (dostęp: 22.03.2018).

¹⁷ Dz. U. 2015.961.

¹⁸ Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284.

¹⁹ S. Spurek, *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 67.

Reasumując przytoczone powyżej definicje, przemoc w rodzinie to działanie:

- zamierzone ukierunkowane przeciwko innym członkom rodziny lub osób pozostających w bliskim związku emocjonalnym w celu przejęcia nad nimi kontroli;
- naruszające prawa i dobra osoby doznającej przemocy takie jak, np. prawo do nietykalności fizycznej, godności, poczucia bezpieczeństwa czy własności rzeczy;
- wykorzystujące przewagę opartą na asymetrii sił;
- celowe powodujące upokorzenie, ból i cierpienie²⁰.

Liczne definicje pojęć „przemoc”, „agresja”, „przemoc w rodzinie” czy „przemoc domowa” pokazują, jak bardzo złożone są to zagadnienia. Analiza powyższych definicji przemocy w rodzinie składa do refleksji, że jest to zjawisko negatywnie wpływające na wszystkie funkcje, jakie spełnia rodzina. Strach przed sprawcą tego typu działania w rodzinie jest nienaturalnym zachowaniem, ponieważ rodzina powinna być środowiskiem, w którym człowiek realizuje jedną ze swoich największych potrzeb, jaką jest poczucie bezpieczeństwa.

Podstawowe elementy systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

W Polsce przepisy dotyczące pomocy i wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie oraz ich ochrony zostały zawarte w preambule do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, która to wskazuje, że „przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej, a władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim obywatelom równe traktowanie i poszanowanie ich praw i wolności, a także w celu zwiększania skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie”.

Początki szczególnego zainteresowania się Policją przemocą w rodzinie są związane z procedurą Niebieskiej Karty (dalej NK) i sięgają roku 1998²¹. Na ich podstawie wprowadzono specjalne (niebieskie)

²⁰ Zob. *Materiał instruktażowy do realizacji procedury przeprowadzania interwencji domowej wobec przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie Karty” dla służb patrolowo-interwencyjnych oraz dzielnicowych z 9 marca 2006 r.*, Wydział Prewencji KWP zs. w Radomiu; <http://kwp.radom.pl/upload/file/Prewencja/Vademecum%20policjanta.pdf>, 23.03.2018 r.

²¹ W 1994 r. PARPA rozpoczęła prace nad procedurą interwencji służb wobec przemocy w rodzinie, by w 1997 r. przeprowadzić pilotaż programu razem z Policją.

druki opisujące interwencje policyjne mające związek z tym zjawiskiem²². Zakładano, że charakter przeciwdziałania przemocy w rodzinie nie powinien się sprowadzać jedynie do działania jednej służby lub działania kilku służb działających w sposób nieskoordynowany. Dążono do stworzenia systemu opartego na współpracy Policji z pomocą społeczną, ochroną zdrowia, gminnymi komisjami rozwiązywania problemów alkoholowych, kuratorami sądowymi oraz oświatą. Generalnym założeniem było utworzenie standardu postępowania policjantów w sytuacji przemocy w rodzinie. Ponadto zakładano tworzenie lokalnych systemów pomocy ofiarom przemocy przy współpracy różnych osób, instytucji i organizacji. Podejmowane działania systemowe miały zwiększyć poczucie bezpieczeństwa osób dotkniętych przemocą, co w efekcie miało przyczynić się do zmniejszenia skali tego zjawiska²³. Wprowadzenie NK doprowadziło do zauważenia wagi problemu przemocy w rodzinie oraz wskazało na różne standardy chroniące przed nią, w zależności czy dochodzi do niej w przestrzeni publicznej czy w przestrzeni prywatnej. Można jedynie w tym miejscu dać zastrzeżenie, że system ochrony przed przemocą w rodzinie ma swoje początki w aktach prawa międzynarodowego²⁴.

²² Por. 1. zarządzenie nr 25/98 Komendanta Głównego Policji z dnia 10 listopada 1998 r. w sprawie sposobu przeprowadzania interwencji domowej przez policjantów wobec przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie Karty” (Dz. Urz. KGP Nr 7, poz. 37; Nr 12, poz. 78); 2. zarządzenie nr 21 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu przeprowadzania interwencji domowej wobec przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie Karty” (Dz. Urz. KGP Nr 14, poz. 111); 3. zarządzenie nr 162 Komendanta Głównego Policji z dnia 18 lutego 2008 r. w sprawie metod i form wykonywania przez Policję zadań w związku z przemocą w rodzinie w ramach procedury „Niebieskie Karty” (Dz. Urz. KGP Nr 4, poz. 30).

²³ J. Polanowski, *Prawne aspekty przeciwdziałania przemocy w rodzinie – ochrona osób starszych i niepełnosprawnych. Wybrane zagadnienia*, [w:] Jaszczak-Kuźminska D., Michalska K. (red.), *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Poradnik dla pracowników pierwszego kontaktu*, Warszawa 2010, s. 173.

²⁴ Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w świetle dokumentów międzynarodowych ONZ: 1. Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z dnia 18.12.1979 r.; 2. Konwencja o Prawach Dziecka z dnia 20.11.1989 r.; 3. Deklaracja o eliminacji przemocy wobec kobiet z dnia 20.12.1993 r.; 4. Rezolucja w sprawie eliminacji przemocy domowej wobec kobiet z dnia 22.12.2003 r. Rady Europy i Unii Europejskiej: 1. Rekomendacja R(85)4 w sprawie przemocy w rodzinie z dnia 26.03.1985 r.; 2. Rekomendacja R(90)2 w sprawie reakcji społecznych na przemoc w rodzinie z dnia 15.01.1990 r.; 3. Rekomendacja 1582 (2002) w sprawie przemocy w rodzinie wobec kobiet z dnia 27.09.2002 r.; 4. Rezolucja 1697 (2009) w sprawie szczególnego narażenia kobiet-imigrantek na przemoc domową z dnia 20.11.2009 r.; 5. Rezolucja 1714 (2010)

Po kilku latach okazało się, że zmieniające się warunki społeczne wymusiły potrzebę wprowadzenia przepisów rangi ustawowej. Można było do czasu wejścia w życie UPPR, przedyskutować co najmniej trzy modele ochrony przed przemocą w rodzinie:

- 1) model równoprawnej ochrony;
- 2) model uregulowania przemocy w rodzinie w kodeksie karnym;
- 3) model podwyższonego standardu ochrony przed przemocą w rodzinie²⁵.

Model równoprawnej ochrony wychodzi z założenia, że prawo karne gwarantuje ludziom ochronę niezależnie od miejsca, w którym dochodzi do przemocy. Tak więc zarówno poza domem, jak i w domu przysługuje jednostce ochrona, której nie trzeba różnicować ze względu na relacje między osobą sprawcy a osobą poszkodowaną. W modelu drugim ochrona może nie obejmować poszczególnych elementów przemocy takich jak przemoc psychiczna, czy przemoc ekonomiczna. W modelu trzecim system ochrony dostrzega, że w domu, w rodzinie człowiek ma prawo oczekiwać podwyższonego, a nie mniejszego poziomu bezpieczeństwa.

Wydaje się, że najistotniejszym elementem systemu ochrony było wprowadzenie instrumentu umożliwiającego Policji natychmiastowe izolowanie sprawcy przemocy od rodziny poprzez zatrzymanie lub nakazanie mu opuszczenia miejsca zamieszkania. Początkowo nie było żadnego mechanizmu pozwalającego odseparować sprawcę w innym trybie niż karny lub administracyjny. Polska ustawa karnoprosowa przewiduje dwa podstawowe środki urzeczywistniające ten postulat: art. 244 § 1a i 1b k.p.k., tj. zatrzymanie przez Policję osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, gdy zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi²⁶, a także art. 275a k.p.k. przewidujący środek zapobiegawczy

w sprawie dzieci będących świadkami przemocy domowej z dnia 12.03.2010 r.; 6. Konwencja Stambulska z dnia 06.04.2011 r. Instrumenty Unii Europejskiej: 1. Program Daphne III; 2. Opinie EKE-S w sprawach: przemocy domowej wobec kobiet i zwalczania przemocy domowej wobec kobiet; 3. Dyrektywa 2012/29/UE.

²⁵ M. Płatek, *Karnoprawne modele przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, „Archiwum Kryminologii” 2007–2008, t. XXIX–XXX, s. 613.

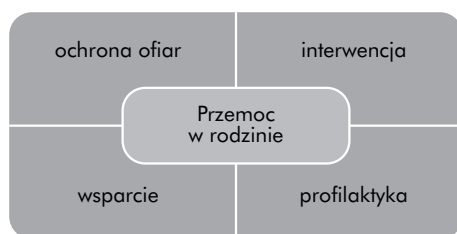
²⁶ Art. 15 a ustawy o Policji stanowi, że funkcjonariusz Policji ma prawo zatrzymania sprawców przemocy w rodzinie stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego w trybie określonym w art. 15.

w postaci nakazu opuszczenia przez sprawcę lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym²⁷.

Raport NIK potwierdza, że najskuteczniejszym sposobem przerwania przemocy jest odizolowanie sprawcy od osoby dotkniętej przemocą. Funkcjonariusz Policji, jak wspomniano, mają prawo zatrzymać sprawcę przemocy domowej, który stwarza bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego i je stosują. W 2014 r. było prawie 14 tys. takich przypadków przy ponad 99 tys. wypełnionych formularzach NK-A, tj. 14 proc.). Sąd natomiast może zastosować środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia przez sprawcę lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Taki nakaz jest wydawany coraz częściej – w 2012 r. zastosowano go wobec 1 241 osób, w 2013 r. wobec 1 477, a w 2014 r. wobec 2 341. Jednak nadal w praktyce przeważnie to osoba doświadczająca przemocy musi szukać bezpiecznego schronienia²⁸. W ocenie NIK najslabszą stroną systemu jest brak możliwości oddziaływania na sprawców.

W ustawie precyzyjnie określono trzy grupy działań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, tj. działania dotyczące budowy systemu wsparcia, działania adresowane do ofiar oraz działania skoncentrowane na sprawcach. Tak więc obok ochrony i udzielenia pomocy ofiarom, co jest najistotniejszym zadaniem, ustawa przewiduje dwa inne również oddziaływania korekcyjno-wychowawcze wobec sprawcy, których celem jest ograniczenie zachowań agresywnych, oraz podnoszenie świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy w rodzinie i tym samym eliminowanie mitów jej dotyczących.

Rycina 1. System zapobiegania przemocy w rodzinie

Źródło: opracowanie własne.

²⁷ Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2010 r., Nr 125, poz. 842).

²⁸ Najwyższa Izba Kontroli, *Informacja Najwyższej Izby Kontroli o wynikach kontroli Pomoc Osobom Dotkniętym Przemocą domową*, KPS.410.004.00.2015, s. 74.

Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne jako środek postępowania ze sprawcami przemocy w rodzinie wymienione w artykule 4 ustawy, opisane zostały szczegółowo w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2012 r.²⁹ Celem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec sprawców jest przede wszystkim powstrzymanie ich od bieżącej przemocy, ale także rozwinięcie takich umiejętności, które ukształtują zdolność samokontroli w przyszłości, oraz pozwolą wychowywać dzieci bez używania przemocy. Opracowywanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych jest zadaniem administracji rządowej realizowanym przez powiat. W praktyce oznacza to więc, że każdy powiat powinien zatroszczyć się o to by na jego terenie sprawcy przemocy mieli dostęp do programów korekcyjno-edukacyjnych a także by do sądu, prokuratury i Policji trafiały informatory o miejscach realizacji tych na terenie powiatu. Obowiązek ewidencjonowania podmiotów realizujących programy korekcyjno-edukacyjne na wskazanym obszarze zakłada krajowy program przeciwdziałania przemocy rodzinie³⁰. W roku 2015 – 9,7% sprawców skierowano do udziału w programach tego typu (tj. 9 609 osób, w tym 4 681 w czasie odbywania kary pozbawienia wolności)³¹.

W sposób zasadniczy zmiana zakresu przedmiotowego UPPR nastąpiła w związku z jej nowelizacją z 2010 r. Do systemu ochrony i pomocy wprowadzono przepisy regulujące m.in. następujące kwestie:

1. powołanie w każdej gminie w Polsce zespołu interdyscyplinarnego;
2. wprowadzenie nowej procedury Niebieskiej Karty;
3. umożliwienie prokuratorowi nakazania sprawcy przemocy opuszczenia miejsca zamieszkania;
4. wprowadzenie odrębnego cywilnego trybu usunięcia sprawcy przemocy z miejsca zamieszkania;
5. nadanie kompetencji pracownikom socjalnym do odebrania dziecka z rodziny, w przypadku jego bezpośredniego zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie;
6. zakaz stosowania kar cielesnych wobec dzieci;

²⁹ Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 sierpnia 2015 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz. U. z 2015 r., poz. 1390.

³⁰ *Krajowy Program Przeciwdziałania przemocy w Rodzinie*. Monitor Polski Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej Warszawa, dnia 9 czerwca 2014 r. Poz. 445 Uchwała Nr 76 Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia Krajowego Programu przeciwdziałania Przemocy w rodzinie na lata 2014–2020.

³¹ Raport NIK, s. 2.

7. powołanie zespołu monitorującego przy ministrze właściwym ds. zabezpieczenia społecznego;
8. wprowadzenie darmowego zaświadczenia lekarskiego, wydawanego w zakresie skutków przemocy w rodzinie.

W ten sposób Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nie tylko opisuje obszary i rodzaje przemocy, ale również wprowadza do systemu niezbędne narzędzia służące ochronie i pomocy członkom rodziny przed jej działaniem.

Można przyjąć, że dla podstaw prawnych systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Polsce symboliczny stał się rok 2005. Po 1 sierpnia 2010 r. (wejście w życie znowelizowanych przepisów UPPR) system ten oparto na działających w każdej gminie zespołach interdyscyplinarnych. Powoływane przez wójta (burmistrza/prezydenta) zespoły mają ściśle przez ustawodawcę określoną strukturę oraz zadania. W skład każdego zespołu interdyscyplinarnego muszą wchodzić przedstawiciele: Policji, pomocy społecznej, oświaty, ochrony zdrowia, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, kuratorzy sądowi oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych. Dodatkowo do zespołu mogą być powołani (ich udział nie jest obowiązkowy) prokuratorzy oraz przedstawiciele innych podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Próba określenia roli Policji w systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Policja jest jedną z instytucji zobowiązaną do podejmowania działań na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, obok pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, oświaty czy ochrony zdrowia. Do ustawowych zadań Policji należy między innymi: – ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra; – inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi; – wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców. *Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020* nałożył zadania dla Policji w zakresie: profilaktyki i edukacji społecznej, ochrony i pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, oddziaływania na osoby stosujące przemoc w rodzinie oraz podnoszenie kompetencji służb i przed-

stawicieli podmiotów realizujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Policja jest jednym z najważniejszych instytucji odpowiedzialnych za realizację polityki bezpieczeństwa publicznego.³² Działania, które podejmuje Policja w chwili przyjęcia zgłoszenia mogą przebiegać w formie:

- interwencji;
- zatrzymania sprawcy przemocy w rodzinie, który w sposób oczywisty stwarza zagrożenie dla życia, zdrowia ofiar, a także mienia;
- wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego przeciwko sprawcy przemocy domowej;
- zabezpieczenie śladów i dowodów przestępstwa;
- udziału w czynności odebrania dziecka w związku z przemocą (na wniosek pracownika socjalnego);³³
- podjęcie działań prewencyjnych wobec sprawcy przemocy;
- udzielenie informacji ofiarom o możliwościach uzyskania pomocy.³⁴

Realizowana procedura NK przyczynia się do lepszego rozpoznania skali zagrożenia przemocą. Policjanci w wielu przypadkach są pierwszymi osobami informującymi ofiary o przysługujących im prawach, a także o instytucjach i organizacjach zobowiązanych do udzielenia im pomocy i wsparcia.

Ogólna liczba wszczętych procedur dotyczy głównie działań Policji (78% ogólnej liczby wypełnionych kart NK-A). W mniejszym stopniu na ogólny obraz przemocy nałożyły się działania pomocy społecznej (14%), oświaty (6%) oraz ochrony zdrowia i gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych (po 1%).³⁵ Największą grupą osób dotkniętych przemocą są kobiety (73,47%), małoletni (14,61%), a w najmniejszym mężczyźni (11,92%). Natomiast dominującą grupą sprawców przemocy są mężczyźni (aż 91,90%), a potem kobiety (7,71%) i nieletni (0,38%). Z analiz prowadzonych przez Policję wynika też, że większość sprawców przemocy działa pod wpływem alkoholu (60,48%).

³² J. Gierszewski, *Polityka zarządzania zasobami ludzkimi i jej wpływ na funkcjonowanie Policji*, [w:] P. Majer, M. Seroka (red.), *225 lat policji*, t. 2, Olsztyn 2017, s. 101.

³³ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie, Dz. U. z 2011 r., Nr 81, poz. 448.

³⁴ *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie: poradnik dla konsultantów/Instytut Psychologii Zdrowia PTP, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, Warszawa 2003, s. 49.*

³⁵ Raport NIK, s. 8.

Tabela 1. Przemoc w rodzinie w latach 2015–2017

	Lata		
	2015	2016	2017
Ogólna liczba ofiar przemocy:	97 501	91 789	92 529
– kobiet	69 376	66 930	67 984
– mężczyzn	10 733	10 636	11 030
– małoletnich	17 392	14 223	13 515
Ogólna liczba osób podejrzewanych o przemoc:	76 034	74 155	76 206
– kobiet	5 244	5 461	5 878
– mężczyzn	70 484	68 321	70 035
– nieletnich	306	373	293
Liczba dzieci umieszczonych w nie zagrażającym im miejscu (np. rodzina zastępcza, dalsza rodzina, placówka opiekuńcza)	275	598	413

Źródło: <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> (23 marca 2018).

O tym, że Policja odgrywa istotną rolę, świadczą badania przeprowadzone w ramach pracy magisterskiej przez studentkę Akademii Pomorskiej w Słupsku.³⁶ Przedmiotem badania były opinie osób na temat funkcjonowania systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Niektóre z nich mogą posłużyć do wskazania roli Policji w tym systemie. Do realizacji badania zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankiet. Kwestionariusz ankiety został udostępniony za pośrednictwem jednej z platform internetowych służących do tworzenia, udostępniania i opracowania wyników ankiet w miesiącu czerwcu 2017 r. Jedno z pytań dotyczyło, kogo respondenci w pierwszej kolejności poinformowali w przypadku doznania przemocy w rodzinie (tabela 2).

Z analizy poniższych danych wynika, że większość osób w przypadku doznania przemocy domowej, poinformowałaby o tym fakcie Policję – taką odpowiedź zaznaczyło 28% ogólnej liczby badanych. W drugiej kolejności, respondenci badania poinformowaliby o tym fakcie swoich rodziców – taką odpowiedź wskazało 26% ankietowanych. Na trzecim miejscu znalazło się rodzeństwo, do którego zwróciłoby się z prośbą o pomoc 14% ankietowanych. Aż 12% badanych przyznało, że bałoby się kogokolwiek poinformować o fakcie bycia ofiarą przemocy domo-

³⁶ M. Zabłocka, *System przeciwdziałania przemocy w rodzinie, Aspekty obiektywne i subiektywne*, praca magisterska na prawie maszynopisu, napisana pod kierunkiem dr. hab. Janusza Gierszewskiego, prof. AP. Słupsk 2017.

wej. 8% respondentów oświadczyło, że poinformowałoby o tym innego członka swojej rodziny (innego niż rodzice, rodzeństwo) oraz Punkt Pomocy Dziecku i Rodzinie. Jedynie 4% ankietowanych oświadczyło, że nie wie, komu zgłosić taką sprawę. Żadna z osób badanych nie wskazała osoby obcej ani nauczyciela/pedagoga jako osoby, do której zwróciłaby się w przypadku doświadczenia przemocy domowej.

Tabela 2. Preferencje społeczne w informowaniu instytucji o przemy w rodzinie

Preferencja	Odpowiedzi (%)
Nie wiem komu zgłosić taką sprawę	2
Mama/tata	26
Rodzeństwo	14
Inny członek rodziny (niż rodzic)	8
Policja	28
Punkt Pomocy Dziecku i Rodzinie	8
Osoba obca	0
Bałabym/bałbym się kogokolwiek poinformować	12
Nauczyciela/pedagoga	0

Źródło: za: M. Zabłocka, *System przeciwdziałania przemocy w rodzinie...*, s. 73.

Osoby wzywające Policję do zdarzeń przemocy domowej oczekują od policjantów zapewnienia doraźnego bezpieczeństwa oraz uzyskania informacji o przebiegu interwencji. W przypadku wszczęcia dochodzenia „policyjna dokumentacja” służy jako dowodów w postępowaniu przygotowawczym. Warto w tym miejscu zauważyć, że Policja w 2017 r. wszczęła 28 611 postępowań z art. 207 kk i stwierdziła 16 256 przestępstw.³⁷ Podczas podjętej interwencji policjanci dążą do powstrzymanie przemocy oraz zapewnienia bezpieczeństwa osobom pokrzywdzonym. Mogą to uczynić przez izolację sprawcy, pouczenie osób poszkodowanych o przyśługujących im prawach i udokumentowanie zdarzenia w ramach NK. Ofiary przemocy powinny mieć poczucie, że ich ochrona oraz zabezpieczenie interesów leżą w kręgu zainteresowań organów państwa.

W kolejnym pytaniu ankietowym, badani zostali zapytani o to, które instytucje według ich opinii najlepiej świadczą pomoc osobom poszkodowanym przemocą domową. W tym pytaniu respondenci mogli zaznaczyć maksymalnie dwie odpowiedzi, a wyniki uzyskane z tego pytania zostały zawarte w tabeli 3.

³⁷ Biuro Prewencji, s. 5.

Tabela 3. Ocena instytucji świadczących pomoc osobom poszkodowanym

Instytucja	Odpowiedzi (%)
Policja	56
Punkt Pomocy Dziecku i Rodzinie	11
Prokuratura	13
Szkoła/placówka oświaty	4
Punkt Opieki Zdrowotnej	15

Źródło: za: M. Zabłocka, *System przeciwdziałania przemocy w rodzinie...*, s. 75.

Instytucją, która według respondentów najlepiej świadczy pomoc osobom, które zostały poszkodowane przemocą domową jest Policja – 56% wskazało na tę instytucję. Na drugim miejscu znalazł się Punkt Opieki Zdrowotnej, według 15% ankietowanych. Na kolejnych miejscach znalazła się prokuratura – 13%, Punkt Pomocy Dziecku i Rodzinie – 11% oraz szkoła/placówka oświaty to 4% wskazań.

Tabela 4. Rodzaje udzielonej pomocy ofiarom przemocy domowej w latach 2016–2017

Rodzaj pomocy	2016 r.	2017 r.
Umieszczenie w ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy	49	26
Umieszczenie w ośrodku wsparcia	7	13
Umieszczenie w ośrodku interwencji kryzysowej	25	337
Umieszczenie w domu dla matek	7	6
Umieszczenie w szpitalu	231	231
Udzielenie pomocy medycznej	733	685
Inny rodzaj pomocy	17 074	17 140

Źródło: <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/137709,Sprawozdania-z-realizacji-procedury-quotNiebieskie-Kartyquot.html> (25.03.2015).

Polscy policjanci wypełniają statystycznie 197 formularzy NK na 100 tys. mieszkańców (w sumie było to 75 662 formularzy „A” w roku 2017). Dzięki temu ułatwiają rozpoznania przemocy w rodzinie oraz nakreślają podstawowe kierunki udzielania dalszej pomocy. Zapewnienie bezpieczeństwa przemocy polega nie tylko na doraźnym zagwarantowaniu bezpieczeństwa, ale przede wszystkim na szybkim uruchomieniu działań podnoszących bezpieczeństwo ofiar przemocy.

Do działań Policja włącza inne służby i organizacje, które mają wspomóc proces pomocy i ochrony rodzinom doświadczającym przemocy.

Może też wnioskować do zespołu interdyscyplinarnego o zaproszenie osoby doświadczającej przemocy na spotkanie ze specjalistami mogącymi udzielić jej wsparcia.

Policja może podjąć inne środki również wobec sprawcy, np. wystąpić z wnioskiem do Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych o zastosowanie tzw. „przymusowego leczenia” bądź wystąpienie z wnioskiem do Sądu Rodzinnego o ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich, jeżeli ofiarami przemocy są dzieci. Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi przewiduje możliwość skierowania na „leczenie przymusowe” osób, które pod wpływem alkoholu powodują rozkład życia rodzinnego lub demoralizację nieletnich, zakłócają spokój lub porządek publiczny i uchylają się od pracy.³⁸ Jeśli policjanci stwierdzą, że zagrożone jest bezpieczeństwo, zdrowie lub życie członków rodziny, lub też sprawca zakłóca spokój, lub swoim zachowaniem powoduje zgorzniecie mogą przewieźć sprawcę do izby wytrzeźwień. Możliwość przeprowadzenia ważnych działań służących ochronie ofiar przemocy, skoncentrowanych na sprawcy, który znajduje się pod wpływem alkoholu gwarantuje art. 40 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

W innym pytaniu, respondenci dotknięci przemocą mieli udzielić odpowiedzi na pytanie, które według nich instytucje cieszą się największym zaufaniem w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie (tabela 5).

Z danych zawartych w tabeli 5 wynika, że największym zaufaniem do instytucji świadczących pomoc w sytuacji wystąpienia przemocy domowej cieszy się Policja – 20% ankietowanych udzieliło takiej odpowiedzi. Na drugim miejscu jest rodzina – 18%, a na trzecim terapeuta/psycholog – 14%. Tylko 8% zaufaniem darzy pracownika ośrodka pomocy społecznej oraz znajomych/sąsiadów. Przedstawiciela miejskiej lub gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych wskazało 6%. Najniżej w tym kontekście ocenieni zostali lekarz, członkowie komisji rozwiązywania problemów społecznych, kuratorzy sądowi i strażnicy miejscy. Można dodać, że nie wszyscy wskazani w tabeli są wymienieni enumeratywnie w instytucjonalnym systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

³⁸ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 marca 2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz. U. z 2016 r., poz. 487.

Tabela 5. Zaufanie rodzin dotkniętych przemocą do instytucji

Instytucja	Odpowiedzi (%)
Przedstawiciel miejskiej lub gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych	6
Lekarz rodzinny	4
Przedstawiciel poradni odwykowej	4
Przedstawiciel sądu/kurator	0
Straż miejska	0
Pracownik miejskiego lub gminnego ośrodka pomocy społecznej	8
Przedstawiciel organizacji pozarządowej np. PCK, Caritas	4
Terapeuta-psycholog	14
Pracownik socjalny	8
Znajomi/sąsiedzi	8
Rodzina	18
Policja	20
Inne	6

Źródło: za: M. Zabłocka, *System przeciwdziałania przemocy w rodzinie...*, s. 77.

Tworzenie warunków do współpracy służb ma na celu łączenie ich kompetencji w celu podjęcia skutecznej interwencji. Formami realizacji mogą być: prowadzenie wspólnych szkoleń, nawiązywanie osobistych kontaktów i zapoznawanie się z możliwościami i ograniczeniami różnych instytucji.

Tabela 6. Ocena form działań zapobiegających występowaniu przemocy w rodzinie

Skuteczność działań	Odpowiedzi (%)
Praca zespołów interdyscyplinarnych (praca specjalistów w zespole)	26
Programy korekcyjno-edukacyjne dla sprawców przemocy	22
Działania profilaktyczne i edukacyjne	30
Zapewnienie schronienia osobie doznającej przemocy	6
Psychologiczne wsparcie osoby doznającej przemoc	6
Izolacja sprawcy	8
Inne	2

Źródło: za: M. Zabłocka, *System przeciwdziałania przemocy w rodzinie...*, s. 79.

Najwięcej, bo aż 30% ankietowanych wskazało działania profilaktyczne i edukacyjne jako najskuteczniejsze sposoby podnoszenia skuteczności działań zapobiegających występowaniu zjawiska przemocy domowej. Nie wiele mniej, bo 26% zaznaczyło pracę zespołów interdyscyplinarnych,

a 22% wskazało programy korekcyjno-edukacyjne dla sprawców jako rozwiązanie podnoszące skuteczność działań zapobiegających występowaniu przemocy domowej. W badaniu NIK poprawę sytuacji odczuło 61,30% osób doświadczających przemocy domowej (najczęściej wskazywały, że zdobyły większą pewność siebie, czują się bezpieczniejsze i o swojej sytuacji są już w stanie mówić bez skrępowania i wstydu). Dla 1,5% osób ankietowanych nastąpiło pogorszenie sytuacji rodzinnej, co w ocenie NIK w prawidłowo funkcjonującym systemie nie powinno mieć miejsca. Brak poprawy wskazało 20,20%, a tylko 2,60% uważa, że skutecznie rozwiązano problem przemocy w rodzinie.

Głównym realizatorem z ramienia Policji działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w ramach procedury „Niebieskie Karty” był i jest dzielnicowy³⁹. Początkowo dzielnicowy był zobowiązany do systematycznych wizyt w rodzinie (co najmniej raz w miesiącu). Sprawdzał stan bezpieczeństwa domowników oraz oceniał zachowania sprawcy przemocy. Teraz to członkowie grupy roboczej lub zespołu interdyscyplinarnego określają w indywidualnym planie pomocy częstotliwość wizyt dzielnicowego, sprawdzających stan bezpieczeństwa. Dzielnicowy, koordynator procedury NK są równoprawnymi członkiem zespołu lub grupy i współdecydują zarówno o formach pomocy, jak również o sposobach i terminach jej realizacji. W przypadku podejrzenia stosowania przemocy w rodzinie wobec dziecka w pracach grupy roboczej powinien uczestniczyć również policjant z komórki organizacyjnej nieletnich i patologii.

Z inicjatywy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Komenda Główna Policji przy współpracy z Fundacją Dzieci Niczyje oraz Ogólnopolskim Pogotowiem dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, opracowała algorytmy i kwestionariusze, które służą funkcjonariuszom Policji w ocenie ryzyka zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie.⁴⁰ Wprowadzenie na gruncie polskim narzędzi szacowania ryzyka zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie wynika m.in. również z europejskich regulacji zwracających coraz większą uwagę na ten rodzaj środków ochrony i rekomendujących ich konstruowanie i wdrażanie przez wszystkie kraje Europy

³⁹ Wytyczne NR 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 grudnia 2011 r. w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty”.

⁴⁰ <http://kwartalnik.csp.edu.pl/kp/archiwum-1/2014/nr-12014/2145,PRZECIWDZIALANIE-PRZEMOCY-W-RODZINIE-Narzedzie-szacowania-ryzyka-zagrozenia-zyci.html> (dostęp: 23.03.2018).

Podsumowanie

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie kładzie nacisk na wzmocnienie współdziałania między instytucjami, które spotykają się z problemem przemocy domowej. Ma to się odbywać w ramach wymiany informacji dotyczącej występowaniu przemocy w konkretnej rodzinie i podjęciu skoordynowanych działań. Taką platformą jest m.in. instytucja zespołu interdyscyplinarnego, którego zadaniem jest prowadzenie zintegrowanych działań przedstawicieli oraz specjalistów różnych służb i podmiotów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W skład zespołu wchodzi przedstawiciele organów pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, prokuratury, Policji, kuratorskiej służby sądowej, edukacji, służby zdrowia, organizacji pozarządowych, a także przedstawiciele innych instytucji działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Z przeprowadzonych w tej pracy analiz wynika, że to Policja najsilniej kojarzy się z przeciwdziałaniem na rzecz przemocy w rodzinie. Jej działania ochronne na rzecz ofiar przemocy w rodzinie takie jak: interwencje domowe czy rozmowy profilaktyczne są wysoko oceniane. Jednak oczekiwania społeczne wobec Policji są znacznie wyższe a policjanci nie zawsze są w stanie tym oczekiwaniom sprostać.

Duże nadzieje związane są z instytucją dzielnicowego. To on prowadząc regularne wizyty kontrolno-wspierające w domach ofiar i sprawców przemocy motywować powinien zmiany zachowań. Ponieważ sprawcy rzadko sami decydują się na konsultacje ze specjalistami, to dzielnicowy odwiedzający go w jego domu, mógłby dzięki rozmowom wypełniać funkcję edukacyjno-motywuującą a nie tylko kontrolującą.

Innym istotnym rozwiązaniem, obok algorytmu szacowania ryzyka, na rzecz pokrzywdzonych przemocą w rodzinie jest porozumienie zawarte w dniu 29 listopada 2010 r. pomiędzy Ministerstwem Sprawiedliwości, Komendą Główną Policji i Państwową Agencją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych dotyczące uruchomienia telefonu interwencyjno-informacyjnego dla osób pokrzywdzonych przemocą w rodzinie stosowaną przez osoby uprzednio skazane za tego typu zachowanie lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny, działającego w ramach ogólnopolskiego pogotowia dla ofiar przemocy w rodzinie „Niebieska linia”. Procedury te mają na celu umożliwienie skutecznej, sprawnej i szybkiej współpracy pomiędzy funkcjonariuszami Policji, w szczególności dzielnicowymi i kuratorami sądowymi sprawującymi dozór nad sprawcami przemocy lub groźby jej użycia, w szczególności sprawcami przemocy

w rodzinie. Dzielnicowi uzyskali dzięki temu wiedzę na temat osób skazanych za tego typu przestępstwa, w tym wobec najbliższych, zamieszkujących w ich rejonie działania, a kuratorzy informację na temat zachowywania się dozorowanych podopiecznych. Porozumienie weszło w życie z dniem 1 stycznia 2011 r.⁴¹

System pomocy ofiarom przemocy w rodzinie ulega doskonaleniu. Rozwiązania, które wydawały się w przeszłości dobre, ale nie wytrzymały próby czasu zostały zmodyfikowane, jak choćby procedura Niebieskich Kart czy sama ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Za całość polityki związanej z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie i za kierunki zmian wprowadzanych w systemie pomocy odpowiada Krajowy Koordynator Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy, który przewodniczy krajowemu Zespołowi Monitorującemu ds. Przeciwdziałania Przemocy, a na terenie województw koordynatorzy wojewódzcy. W gestii wojewódzkich koordynatorów leży opracowywanie wojewódzkich programów przeciwdziałania przemocy, doskonalenie kadry, analiza skuteczność podejmowanych dotychczas rozwiązań, promowanie nowych koncepcji w zakresie przeciwdziałania przemocy. Członkami tych gremiów są również policjanci wskazani przez uprawnionych przełożonych.

Skuteczny system pomocy ofiarom przemocy w rodzinie zależy w dużej mierze od szybkiej reakcji służb interwencyjnych, przede wszystkim Policji, ale również pomocy społecznej czy szkoły. Natychmiastowa interwencja spełnia zarówno funkcję ochronną, wspierającą jak i profilaktyczną (ryc. 1).

STRESZCZENIE

Przemoc godzi w wolność osobistą jednostki, zmusza ją do zachowań niezgodnych z własną wolą, a tym samym zagraża życiu oraz zdrowiu jednostki i grupy społecznej jaką jest rodzina. Prawo do ochrony przed przemocą w rodzinie jest jednym z obowiązków państwa, którego zaniechanie może być uznane za naruszenie praw człowieka. Realizując ten obowiązek Polska stworzyła system przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Istotnym jego elementem jest Policja, która jako pierwsza zaczęła wcielać w życie procedurę przeciwdziałania przemocy w rodzinie pn. „Niebieskie Karty”. Stało się to już w 1998 roku, kiedy to Komendant Główny

⁴¹ *Procedura współpracy służby kuratorskiej oraz funkcjonariuszy Policji w stosunku do osób wobec których wykonywane jest orzeczenie sądu w związku z popełnieniem czynów karalnych polegających na stosowaniu przemocy lub groźby bezprawnej z dnia 29 listopada 2010 roku.*

Policji wydał zarządzenie, które określało sposób realizacji przez policjantów zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, a także wprowadził do użytku służbowego druki „Niebieskich Kart”. Następnie na podstawie przywołanej wyżej ustawy wydane zostało Rozporządzenie Rady Ministrów z 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”. Wymienione akty prawne nakładają na Policję określone zadania w systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Praca jest próbą odpowiedzi na pytanie: jaką rolę wypełnia Policja w systemie zapobiegania przemocy w rodzinie?

Janusz Gierszewski

THE ROLE OF THE POLICE IN THE SYSTEM OF PREVENTING DOMESTIC VIOLENCE

Violence undermines an individual's personal freedom, forces them to behave against their will, and thus endangers the life and health of the individual and of a social group such as the family. The right to protection against domestic violence is one of the duties of a state whose failure to act can be considered a violation of human rights. In fulfilling this obligation, Poland has established a system for preventing domestic violence. An important element is the Police, which was the first to implement the procedure of counteracting domestic violence called „Blue Card”. It happened already in 1998, when the Chief Police Officer issued an order, which specified the way in which police officers would perform their tasks related to preventing domestic violence, and also introduced Blue Card prints for official use. Then, on the basis of the aforementioned Act, the Regulation of the Council of Ministers of 13 September 2011 on the „Blue Card” procedure and on the model forms of the „Blue Card” was issued. The above mentioned legal acts impose on the Police certain tasks in the system of counteracting domestic violence. The paper is an attempt to answer the question: What role does the Police play in the system of preventing violence within the family?

KEY WORDS: *Police, domestic violence, violence prevention system, Blue Card, human rights*

Bibliografia

- Biuro Prewencji KGP, *Informacja dotycząca realizacji przez Policję procedury „Niebieskie Karty” w 2017 r.*
- Gierszewski J., *Polityka zarządzania zasobami ludzkimi i jej wpływ na funkcjonowanie Policji*, [w:] P. Majer, M. Seroka (red.), *225 lat policji*, t. 2, Olsztyn 2017.
- Hanausek T., *Przemoc jako forma działania przestępnego*, Kraków 1966.

- Informacja Najwyższej Izby Kontroli o wynikach kontroli Pomoc Osobom Dotkniętym Przemocą domową*, KPS.410.004.00.2015.
- Mazur J., *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Warszawa 2002.
- Olechnicki K., Załęcki K., *Słownik socjologiczny*, wyd. II poprawione, Toruń 1988.
- Płatek M., *Karnoprawne modele przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, „Archiwum Kryminologii” 2007–2008, t. XXIX–XXX.
- Pospiszyl I., *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 1994.
- Pospiszyl I., *Razem przeciw przemocy*, Warszawa 1999.
- Sasal H.D., *Niebieskie karty*, Warszawa 1998.
- Spurek S., *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Zabłocka M., *System przeciwdziałania przemocy w rodzinie, Aspekty obiektywne i subiektywne*, praca magisterska na prawie maszynopisu, AP Słupsk 2017.